SEREBROVASKULAR XƏSTƏLİKLƏR ZAMANI ƏLİLLİYİN YAŞA VƏ CİNSƏ GÖRƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

¹ Əliyev R.R.

¹ Ə.Əliyev ad. Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutu, Sinir xəstəlikləri kafedrası,

Açar sözlər: qan dövranı sistemi xəstəlikləri, serebrovaskulyar xəstəliklər, əlillik.

Serebrovaskulyar xəstəliklər (SVX) dünyada ən çox rast gəlinən xəstəliklərdən olmaqla yanaşı xəstələnmə, əlillik və ölümün əsas səbəblərindən biridir [1, 2, 3, 4]. Əhali arasında qan dövranı sistemi xəstəlikləri (QDSX) ümumi əlillər kontingentinin strukturunda birinci yeri tutur və 34,8% təşkil edir. SVX-lə bağlı əlillər isə 9,8% təşkil edir [2, 5].

Problemin aktuallığını nəzərə alaraq, hazırkı tədqiqat işinin məqsədi SVX-lə bağlı əlillik hadisələrinin araşdırılması, əlillərin yaşa və cinsə görə xüsusiyyətlərinin tədqiqi olmuşdur.

Tədqiqatın material və metodları. Tədqiqat Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunun əhalisi arasında aparılmışdır. Regionda ümumi əlillər kontingentinin strukturunda SVX ilə bağlı ilkin və təkrar əlillik hadisələrinin xüsusi çəkisi araşdırılmışdır. İqtisadi rayonda SVX ilə bağlı əlillik hadisələri haqqında məlumatlar regional tibbi sosial ekspert komissiyalarının idarələrindən əldə edilmişdir. Tədqiqat 2007-2008-ci illəri əhatə etmişdir. Tədqiqat materialları Microsoft Office Excel 2003 proqramının köməkliyi ilə statistik işlənmişdir.

Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu Siyəzən, Şabran, Quba, Qusar və Xaçmaz inzibati rayonlarını əhatə etməklə Azərbaycanın şimal-şərq hissəsində yerləşir. İqtisadi rayonun ümumi sahəsi 7,66 min kv.km olmaqla ölkə ərazisinin 8,8%-ni təşkil edir. İqtisadi rayon özünəməxsus relyef xüsusiyyətlərinə malikdir. Regionun ərazisi bir-birindən kəskin fərqlənən 4 hündürlük (26 metrədən 4466 metrədək) zonasına – düzənliklər, dağətəyi, orta dağlıq və yüksək dağlıq zonalarına ayrılır. Regionun iqlim şəraiti də bu zonalara müvafiq olaraq müxtəlifdir [6]. Relyef xüsusiyyətləri və iqlim şəraiti sanki respublikanın kiçildilmiş modelini xatırladır.

Azərbaycan Respublikası əhalisinin 2009-cu il siyahıya alınmasının yekunlarına əsasən

region əhalisinin ümumi sayı 488,741 min nəfər olmaqla ölkə əhalisinin 5,48%-ni, təşkil edir. Əhalinin 33,99%-i (166,105 min nəfər) şəhərlərdə, 66,01%-i (322,636 min nəfər) kəndlərdə yaşayır. Ən çox şəhər əhalisi Siyəzən rayonunda (65,6%), kənd əhalisi isə Quba rayonunda (75,11%) cəmlənmişdir. Əhalinin 49,84%-ni (243,575 min nəfər) kişilər, 50,16%-ni (245,166 min nəfər) qadınlar təşkil edir. İqtisadi rayonda əhalinin orta sıxlığı hər kv.km.-də 63,8 nəfər təşkil edir, bu da Respublikamızda eyni adlı göstəricidən aşağıdır. Azərbaycanda hər kv.km.-ə düşən əhalinin sayı – 103,0 [7]. Rayonun relyef-iqlim xüsusiyyətlərindən asılı olaraq əhali əsasən Xəzər dənizinin sahillərində yerləşən düzənlik ərazilərdə məskunlaşmışdır [6]. Region əhalisinin 62,6%-ni azərbaycanlılar, 22,4%-ni ləzgilər, 2,1%-ni tatlar, 1,9%-ni türklər, 0,7%-ni yəhudilər, 0,5%-ni ruslar, 9,8%-ni digər millətlər (tatarlar, ukraynalılar, kürdlər, talışlar, gürcülər, saxurlar, avarlar və s.) təşkil edir. Ləzgilər əsasən Qusar rayonunda, türklər və tatlar isə Xaçmaz rayonunda daha çox məskunlaşıblar.

Tədqiqatın nəticələri. Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda 2007 və 2008-ci illər ərzində ilkin əlilliyin nozoloji səbəbləri arasında QDSX-nin payı $14,0 \pm 0,7\%$, təkrar əlilliyin nozoloji səbəbləri arasında isə $11,2 \pm 0,3\%$ təşkil etmişdir. QDSX rubrikası ilə ilkin əlil kimi qeydiyyatı alanların $8,84 \pm 1,4\%$ -i SVX-dən əziyyət çəkmişlər. Təkrar əlil kimi qeydiyyatı alanlarda isə bu göstərici $6,6 \pm 0,6\%$ təşkil etmişdir. Göründüyü kimi QDSX arasında SVX səbəbli ilkin və təkrar əlillərin xüsusi çəkisi müqayisə edilərkən statistik düstür fərq aşkar edilməmişdir ($P > 0,05$). İlkin əlillər kontingentinin ümumi strukturunda SVX-in xüsusi çəkisi $1,2 \pm 0,2\%$, təkrar əlillərin xüsusi çəkisi isə $0,74 \pm 0,07\%$ olmuşdur ki, bunlar da bir-birindən statistik düstür fərqlənmişdir ($P < 0,05$). Şəhər yerlərində ilkin əlil kimi

qeydiyyatata alınanların $1,6\pm0,4\%$ -i, kənd yerlərində isə $1,0\pm0,2\%$ -i SVX-dən əziyyət çəkmişdir. Göründüyü kimi şəhər və kənd yerlərində SVX-lə bağlı ilkin əlil kimi qeydiyyatata alınanlar arasında əhəmiyyətli fərq aşkarlanmamışdır. Təkrar əlillərdə də bu göstəricilər nəzərəcarpacaq dərəcədə fərqlənməmişdir – $0,6\pm0,1\%$ və $0,8\pm0,1\%$ ($P>0,05$).

Cədvəl 1 və 2-də regionda ilkin və təkrar əlillərin əlillik dərəcələrinə görə bölünməsi göstərilmişdir.

Cədvəl 1
İlkin əlillərin əlillik dərəcələri (2007-2008)

Xəstəlik sinifləri və xəstəliklərin adı	İlkin əlillər, m	I qrup		II qrup		III qrup	
		m	%	m	%	m	%
Bütün xəstəliklər üzrə	2838	159	$5,6\pm0,4^*$	2375	$83,7\pm0,7^*$	304	$10,7\pm0,6$
QDSX	396	27	$6,8\pm1,3^*$	360	$90,9\pm1,5^{**}$	9	$2,3\pm0,8$
SVX	35	15	$42,9\pm8,4$	20	$57,1\pm8,4$	0	0

Qeyd: $*P<0,01$, $**P<0,0001$; * - SVX-ə görə fərqi

Cədvəl 2
Təkrar əlillərin əlillik dərəcələri (2007-2008)

Xəstəlik sinifləri və xəstəliklərin adı	Təkrar əlillər, m	I qrup		II qrup		III qrup	
		m	%	m	%	m	%
Bütün xəstəliklər üzrə	15149	291	$1,9\pm0,1^*$	13156	$86,8\pm0,3^*$	1702	$11,2\pm0,3$
QDSX	1692	36	$2,1\pm0,4^*$	1529	$90,4\pm0,7^*$	127	$7,5\pm0,6$
SVX	112	11	$9,8\pm2,8$	85	$75,9\pm4,0$	16	$14,3\pm3,3$

Qeyd: $*P<0,01$; * - SVX-ə görə fərqi

Göründüyü kimi, araşdırma aparılan illər ərzində regionda qeydiyyatata alınan ilkin əlillərin

$5,6\pm0,4\%$ -i I, $83,7\pm0,7\%$ -i II və $10,7\pm0,6\%$ -i III qrupa aid edilmişdir. Təkrar əlillərdə bu göstəricilər müvafiq olaraq $1,9\pm0,1\%$, $86,8\pm0,3\%$, $11,2\pm0,3\%$ təşkil etmişdir. QDSX rubrikasına daxil olan diaqnozlarla qeydiyyatata alınan ilkin əlillərin $6,8\pm1,3\%$ -i I, $90,9\pm1,5\%$ -i II və $2,3\pm0,8\%$ -i isə III qrupa aid edilmişdir. SVX bölməsində isə ilkin əlillərin $42,9\pm8,4\%$ -i I və $57,1\pm8,4\%$ -i isə II qrupa aid edilmişdir. SVX-dən əziyyət çəkənlərin heç biri III qrupa aid edilməmişdir. Təkrar əlillər arasında QDSX rubrikasında qeydiyyatata alınanların $2,1\pm0,4\%$ -i I, $90,4\pm0,7\%$ -i II, $7,5\pm0,6\%$ -i III qrupa aid edilmişdir. SVX bölməsində qeydiyyatata alınanların isə $9,8\pm2,8\%$ -i I, $75,9\pm4,0\%$ -i II, $14,3\pm3,3\%$ -i III qrupa aid edilmişdir. Bu göstəricilərdən aydın olur ki, həm ilkin, həm də təkrar əlillər arasında SVX nəticəsində ağır dərəcəli əlilliyin səviyyəsi digər xəstəliklərlə müqayisədə yüksəkdir.

Əlillərin yaşa görə strukturu araşdırılarkən məlum olmuşdur ki, SVX-dən əziyyət çəkən ilkin əlil kimi qeydiyyatata götürülənlərin $91,4\pm4,7\%$ -nin yaşı 36-dan çox olmuşdur. Bütün ilkin əlil kimi qeydiyyatata düşənlərdə bu göstərici $76,0\pm0,8\%$ olmuşdur. SVX-lə bağlı təkrar əlil kimi qeydiyyatata götürülənlərdə isə bu göstərici gözləniləndiyi kimi aşağı olmuşdur – $83,9\pm3,5\%$.

2007-ci ildə 20-29 yaşlı əhali arasında SVX-lə bağlı ilkin əlilliyin səviyyəsi $0,23\pm0,16^{0/000}$, 30-35 yaşlı əhali arasında $0,31\pm0,31^{0/000}$, 36 yaşdan yuxarı əhali arasında isə $0,69\pm0,19^{0/000}$ olmuşdur. 2008-ci ildə isə SVX-lə bağlı ilkin əlil kimi qeydiyyatata alınanların hamısı 36 yaşdan yuxarı olmuşdur, müvafiq olaraq bu yaş qrupunda ilkin əlilliyin səviyyəsi $1,0\pm0,23^{0/000}$ olmuşdur.

2007-ci ildə 20-29 yaşlı əhali arasında SVX-lə bağlı təkrar əlilliyin səviyyəsi $0,56\pm0,25^{0/000}$, 36 yaşdan yuxarı əhali arasında isə $2,1\pm0,33^{0/000}$ olmuşdur. 30-35 yaşlı əhali arasında təkrar əlilliyin səviyyəsi 0 olmuşdur. 2008-ci ildə 20-29 yaşlı əhali arasında SVX-lə bağlı təkrar əlilliyin səviyyəsi $0,68\pm0,28^{0/000}$, 30-35 yaşlı əhali arasında $2,14\pm0,8^{0/000}$, 36 yaşdan yuxarı yaşlı əhali arasında isə təkrar əlilliyin səviyyəsi $12,9\pm0,39^{0/000}$ olmuşdur.

SVX-dən əziyyət çəkən ilkin əlil kimi qeydiyyatata götürülənlərin $71,4\pm7,6\%$ -i kişi, $28,6\pm7,6\%$ -i isə qadın olmuşdur (Şək. 1). Bu bölmədə təkrar əlil kimi qeydiyyatata götürülənlərin $67,9\pm4,4\%$ -ni

kişilər, $32,1 \pm 4,4\%$ -ni qadınlar təşkil etmişdir. Göründüyü kimi SVX bölməsində həm ilkin, həm də təkrar əlillərin arasında kişilər qadınlarla müqayisədə üstünlük təşkil etmişdir ($P < 0,0001$).

Şək. 1 Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda SVX bölməsində

əlillərin cinsə görə bölünməsi (2007-2008-ci illər)

2007-2008-ci illər ərzində SVX-lə bağlı ilkin əlilliyin səviyyəsi $0,36 \pm 0,06^{0/000}$, təkrar əlilliyi səviyyəsi isə $1,16 \pm 0,1^{0/000}$ olmuşdur. Şəhər sakinləri arasında SVX-lə bağlı ilkin əlilliyin səviyyəsi $0,51 \pm 0,13^{0/000}$, kənd əhalisi arasında $0,28 \pm 0,07^{0/000}$ olmuşdur. SVX-lə bağlı təkrar əlilliyin səviyyəsi şəhər sakinləri arasında $1,04 \pm 0,18^{0/000}$, kənd sakinləri arasında $1,22 \pm 0,14^{0/000}$ təşkil etmişdir.

SVX-lə bağlı ilkin əlilliyin səviyyəsi kişilər arasında $0,52 \pm 0,1^{0/000}$, qadınlar arasında isə $0,2 \pm 0,06^{0/000}$ təşkil etmişdir. Göründüyü kimi, kişilər arasında SVX-lə bağlı əlilliyin səviyyəsi qadınlarla müqayisədə yüksək olmuşdur ($P < 0,01$). SVX-lə bağlı təkrar əlilliyin səviyyəsi kişilər arasında $1,59 \pm 0,18^{0/000}$, qadınlar arasında $0,74 \pm 0,12^{0/000}$ olmuşdur. Təkrar əlilliyin də səviyyəsi kişilər arasında üstünlük təşkil etmişdir ($P < 0,0001$).

Tədqiqat aparılan illər ərzində ilkin əlil kimi qeydiyyatda almanların $5,0 \pm 0,4\%$ -i, QDSX rubrikasında ilkin əlil kimi qeydiyyatda almanların $4,8 \pm 1,1\%$ -i və SVX bölməsində qeydiyyatda almanların $5,7 \pm 3,9\%$ -i işləmişdirlər.

Beləliklə tədqiqat nəticəsində aydın olmuşdur ki, SVX zamanı ağır dərəcəli əlilliyin səviyyəsi yüksək olaraq qalmaqdadır. SVX-lə bağlı əlil kimi qeydiyyatda götürülən xəstələr arasında kişilər qadınlara nisbətən üstünlük təşkil edir. Gözlənilirdi ki, yaş artdıqca ilkin və təkrar əlilliyin səviyyəsində yüksəlmə müşahidə olunur. Şəhər və

kənd əhalisi arasında insultla bağlı əlilliyin səviyyəsində əhəmiyyətli fərq aşkar edilməmişdir.

REFERENCES

1. Малинина Л.М. Инвалидность вследствие cerebroваскулярных болезней в Москве и пути социальной реабилитации инвалидов: Автореферат дис. ... канд. мед. наук / Л.М. Малинина. - Москва, 2002. - 32 с.
2. Черенцова О.И. Инвалидность вследствие cerebroваскулярных болезней и особенности медико-социальной реабилитации: Автореферат дис. ... канд. Мед. наук / О.И. Черенцова. - Москва, 2010. - 34 с.
3. Надежкина О.А., Синявская Н.В. Анализ структуры инвалидности вследствие cerebroваскулярных болезней по г. Комсомольску-на-Амуре за 2009-2011 гг. // Здравоохранение Дальнего Востока, 2012.-N 3.-С.30-33.
4. Дымочка М.А. Динамика первичной инвалидности вследствие cerebroваскулярных болезней в Российской Федерации за 10 лет // Медико-социальная экспертиза и реабилитация, 2008.-N 2.-С.25-29.
5. Урманчеева Л.Ф. Реабилитация больных ишемическим инсультом и его вторичная профилактика в Забайкалье: Дис. ... канд. мед. наук / Л.Ф. Урманчеева. - Иркутск, 2006. - 23 с.
6. Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu. Vikipediya. Açıq ensiklopediya. http://az.wikipedia.org/wiki/Quba-Xaçmaz_iqtisadi_rayonu.
7. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. Azərbaycan Respublikası əhalisinin siyahıya alınması 2009-cu il, I hissə. Bakı: 2010, 566 s.

РЕЗЮМЕ

ВОЗРАСТНЫЕ И ПОЛОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИНВАЛИДНОСТИ ВСЛЕДСТВИЕ ЦЕРЕБРОВАСКУЛЯРНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ

Алиев Р.Р.

*Азербайджанский Государственный
Институт Усовершенствования Врачей, Баку,
Азербайджан*

Цель исследования состояла в изучении доли первичной и повторной инвалидности при болезнях системы кровообращения в структуре общего контингента инвалидов среди населения Куба-Хачмазского экономического района за период с 2007-2008 гг. Ретроспективно были проанализированы данные региональных медико-социальных экспертных комиссий. Доля первичной инвалидности при цереброваскулярных заболеваниях составила $1,2 \pm 0,2\%$, доля повторной инвалидности была меньше первичной инвалидности и составила $0,74 \pm 0,07\%$. В результате исследования было обнаружено, что уровень тяжелой инвалидности остается высоким. Среди инвалидов зарегистрированных в рубрике цереброваскулярных заболеваний мужчин больше женщин. Уровень инвалидности среди городского населения превышает этот показатель среди сельского населения.

Ключевые слова: болезни системы кровообращения, цереброваскулярные заболевания, инвалидность.

SUMMARY

AGE AND SEX CHARACTERISTICS OF DISABILITY IN CEREBROVASCULAR DISEASES

Aliyev R.R.

*Azerbaijan State Advanced Training Institute for
Doctors, Baku, Azerbaijan*

We aimed to study a share of primary and repeated disability after circulatory system disease in structure of a contingent of the general invalids in 2007-2008 among the population of Guba-Khachmas economic region. The data of regional medical labor commission of experts has been retrospectively analyzed. The share of primary physical disability after cerebrovascular diseases has made $1.2 \pm 0.2\%$, the share of repeated disability was less – $0.74 \pm 0.07\%$. As a result of research it is revealed that the rate of the severe disability from cerebrovascular diseases remains high. Among invalids registered in heading cerebrovascular diseases men more than women. Rate disability among urban population exceeds this indicator among agricultural population.

Key words: circulatory system disease, cerebrovascular disease, disability.